

ATATÜRK, CUMHURİYET, BİLİM VE TEKNOLOJİ

NİHAT BAYŞU*

20. yüzyılda, yaşayan, geçmiş ve gelecekte insanlık tarihinin en büyük isimlerinden biri kabul edilen ve dünya milletlerince saygı duyulan, örnek alınan seçkin devlet adamları arasında yer alan Atatürk bu büyüklüğünü, sadece başarılı ve mükemmel bir asker, seçkin bir devlet adamı, reformcu, inkılâpçı yönüyle hak etmemiştir. O bu büyüklüğünü birçok yönleriyle kazanmıştır. Nitekim onun, bir milleti yoktan var edişinde de bu bütünlük hemen belirlenebilir. Çağımız bilim adamlarının çoğu Atatürk'ü 20. yüzyılda yetişen en büyük asker, devlet, siyaset ve inkılâp adamı olarak gösterirler.

Atatürk'ün yetiştiği çevre, meslek hayatı, içinde bulunduğu ortam, kesin kararlılığı, ileri görüşlülüğü, çok cepheliliği, stratejistliği, savaş taktiği onu olaylara karşı son derece duyarlı kılmıştır.

Devlet kurmadaki başarısını sağlayan temel unsur, ilkeleri kararlılıkla uygulaması, gerçekçiliği, birçok liderde görülen hayallere, polemiklere, it-hamlara, ihtiraslara yer vermemesi, gerçekçiliği en dengeli şekliyle kişiliğinde toplamış bulunmasıdır. Atatürk'te denge unsuru akılcılığıdır. Bu nedendir ki; Atatürk en büyük vasıflarından olan bilimsel ve akılcı bir düşüncüyü Türk toplumunun bütün alanlarına egemen kılmak, yüzyıllarca geri kalmış ve kadercilik anlayışı içinde olan Türk milletini yeniden canlandırmaktı. Ancak bu iş de akıl yoluyla olabilirdi. Akılcılığın zorunlu sonucu bilimsellikti. Bilimler, akıl yoluyla yapılan zihinsel faaliyetlerden ortaya çıkar. Çünkü akıl ve bilim her türlü gelişmenin, ilerlemenin temel kaynağıdır. Atatürk'ün de dediği gibi "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir. Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve uygarlık yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müsbet ilimdir." Türk ulusu gerçekleri akıl ve bilim yolu ile değerlendirdikçe ilerleyip geliştirecektir.

Limanı, yolu, enerji santralleri, yetişmiş teknik elemanları olmayan, eğitim ve teknolojiye çok geri kalmış tarım imkanları kısıtlı, sanayisi sıfır olan bir ülkeye her alanda büyük bir kalkınma dinamizmi getiren Mustafa Kemal

* Prof.Dr., Kafkas Üniversitesi Rektörü.

Atatürk, totaliter bir rejime, komünizm ve faşizmin insan haysiyetini, temel hak ve hürriyetleri yok eden yöntemlere başvurmaksızın kalkınmak için milletin enerjisini seferber eden geri kalmışlık çemberini kırarak atılımları başlatarak bilim ve teknoloji alanında ileri gitmiş çağdaş Türkiye görünüşünü ortaya koymuş oluyordu.

Atatürk'ün her konuya bilimsel bir yaklaşımla eğildiği inkar edilmeyecek bir gerçektir. Atatürk'ün komutanlık, devlet yönetiminde ve inkılâplarında yararlandığı en etkili silah olarak zeka ve dehasının bilimsel yöntemi kullanmaktaki ustalığı ve bilime olan saygısıdır.

Atatürk'e göre cumhuriyetin özü çağdaş yaşam anlayışından geçer. Bunun da yöntemi "bilimsel" tutumdan geçer. Uygarlık alanında ileri gitmiş ekonomik yönden güçlü, sanatta başarılı ve teknolojide atılımlar yapmış, dünya devletleri içerisinde sözü geçerli güçlü Türkiye'dir.

Cumhuriyetin savunucuları ne kadar sağlam, erdemli, bilgili ve yüksek karakterli olursa, cumhuriyetin devamlılığı da o oranda güvenli ve sağlam olur. Atatürk cumhuriyetin koruyucularının belirtilen bu niteliklerle donanmış olmasını ister. Onun bu sözleriyle bu istek 1924'te şöyle anlatılmıştı:

"Cumhuriyet, düşünceli, bilgili, kültürlü, sağlam vücutlu ve karakterli koruyucular ister."

Türkiye'nin, ilim zihniyetinin yerleşmesiyle modernleşeceği fikri üzerinde son yirmi yıl içinde bilhassa Türk düşünürleri etraflı bir şekilde durmuşlardır. Ord. Prof. Aydın Sayılı'ya göre çağımızın en ileri ve en medenî toplumları ilim zihniyetine tabi toplumlardır. Zira ilim, içtimaî şartları aşan objektif mahiyeti ile gelenekleri bertaraf eder, cemiyete değişme ve dinamizm getirir. Bu cemiyetler yeni durumlara büyük bir intibak kabiliyetine haizdir ve bunun sonucu süratli ilerlemeler yaparlar. Bu ilerlemeler sonsuzdur. Keza ilim, ilkel teknolojiye karşı ileri bir teknoloji getirir ve cemiyetin istühsal gücünü ve refah seviyesini yükseltir.

Atatürk bilimsellikle insanları mutlu kılacak çalışmanın yöntemini göstermektedir. Devlet, milletin önce sorunlarının ne olduğunu bilmek zorundadır. Toplumdaki aksaklıklar tesbit edildikten sonra, bunlara çözüm bulmak kolaylaşacaktır. Yöneticiler toplumu millî birlik ve beraberlik duygusu içinde bilinçlendirmek zorundadırlar. Millet bireylerinin düşünce doğrultusunda olgunlaştırılmalıdır. Diğer yandan devlet, toplumu sosyal adalet ve eşitlik içinde yaşatacak kurumları oluşturmak zorundadır. Böylece başlayacak

olan sosyal ve kültürel değişimin hareket noktası tesbit edilmiş olur. Toplumun düşünce yapısında insanların karşılıklı birbirlerine bağlılığı duygusu bilimsel eğitimle olgunlaştırılır. Atatürk bu konuda şunları söylemektedir:

"Milleti millet yapan bilgi ve uygarlık yolunda yücelten güçler vardır. Fikir güçleri ve sosyal güçler. Toplumların tümünü çağın gereklerine göre yüceltebilmek için ilim ve teknik gerekmektedir. İlim ve teknik doğrultusundaki girişimlerin faaliyet merkezi ise okuldur."¹

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi bilim, eğitim doğrultusunda topluma demokrasinin, özgürlüğün, millî egemenliğin, bağımsızlığın, çağdaşlaşmanın neler olduğu öğretilecektir.

Atatürk ideolojisi, yani Kemalizm, Türk toplumunun modernleşmesini millî bir ideoloji ile gerçekleştirmenin zorunluluğu üzerinde ısrar eder ve bunun için de gerekli rehberi şöyle tanımlar: "Milletimizin siyasî, içtimâî hayatında, milletimizin fikrî terbiyesinde rehberimiz ilim ve fen olacaktır." Bu hayat savaşının ideolojisidir.²

"İnsanların hayatına, çabalarına hakim olan güç yaratma ve yeni bir şey bulma kabiliyetidir. Ata'ya göre yaratma ve yeni bir şey bulma ise ilimdir, fendir. Atatürk, 'ilim tercüme ile olmaz tetkikle olur' der ve 'ilim ve fen için kayıt ve şart yoktur' diyerek de bilimsellikle özgün düşünmeyi, özgürce düşünebilmeyi bir kez daha vurgular."³

"Gözlerimizi kapayıp tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alakasız yaşayamayız... Aksine yükselmiş, ilerlemiş, medenî bir millet olarak medeniyet düzeyinin üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan olacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.

Hiçbir tutarlı kanıtı dayanmayan birtakım geleneklerin, inançların korunmasında ısrar eden milletlerin ilerlemesi çok güç olur; belki de hiç olmaz. İlerlemede geleneklerin kayıt ve şartlarını aşamayan milletler, hayatı

¹ Gürbüz D. Tüfekçi, *Atatürk'ün Düşünce Yapısı*, s. 215.

² Emel Doğramacı, *Atatürk Dizisi*, sayı 17, s. 70.

³ A.g.e., s. 70.

akla ve gerçeklere uygun olarak göremez. Hayat felsefesini geniş bir açıdan gören milletlerin egemenliği ve boyunduruğu altına girmeye mahkumdur."⁴

İşte Atatürk 1922'de bilim için, medeniyet ve uygarlık için bu sözlerinden anlaşılabilirliği kadar kararlı ve azimliydi.

Atatürk'ün Türk milleti için dilediklerini gerçekleştirmesinde kendi dehasına destek olan iki güç, yani Türk milleti ve bilimin gücü, Atatürk'ün her zaman saygı duyduğu ana değerlerdi. Şu sözler, ancak böyle bir inanca sahip olunduğu takdirde söylenebilirdi:

"Ben, manevî miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım ilim ve akıldır. Benden sonrakiler, bizim aşmak zorunda olduğumuz çetin ve köklü zorluklar karşısında, belki gayelere tamamen eremediğimiz, fakat asla ödün vermediğimiz akıl ve ilimi rehber edindiğimizi tasdik edeceklerdir. Zaman süratle ilerliyor, milletlerin, toplumların, kişilerin mutluluk ve mutsuzluk anlayışları bile değişiyor. Böyle bir dünyada, asla değişmeyecek hükümler getirdiğini iddia etmek, aklın ve ilmin gelişimini inkâr etmek olur. Benim Türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Benden sonra beni benimsemek isteyenler, bu temel mihver (eksen) üzerinde akıl ve ilim rehberliğini kabul ederlerse, manevî mirasçılarım olurlar."⁵

Bilime verdiği önemle Türk toplumunu her zaman bilim dışı boş inançların tutsağı olmaktan korumaya çalışmıştır. Daha Balkan Savaşları sırasında Bolayır'da Mürettep Kolordu Kurmay Başkanlığı'nda bulunduğu sıralarda, Başkomutan vekili İzzet Paşanın askerinin gücünü yükseltmek için din adamlarından oluşan bir heyet gönderme girişimini müspet ilime olan inancı ve askerinin de ancak bilim ve teknik sayesinde başarı sağlayabileceğini bilerek engellemiştir.⁶

Atatürk bir bilim adamı değildir. Ancak Büyük Nutuk tahlil edildiği zaman görülür ki, adeta üzü ve usta bir bilim adamının rasyonalizmi içinde kalme alınmıştır. Eserlerinde olduğu gibi her konuya bilimsel bir yaklaşımla eğildiği inkar edilmeyecek bir gerçektir. Bilimde gerçek ve doğruluk her zaman ön planda yer almıştır.

⁴ *Atatürkçülük I. Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*, İstanbul 1988, s. 283.

⁵ *A.g.e.*, s. 283.

⁶ Uluğ İğdemir, *Atatürk'ün Yaşamı*, Ankara 1980, s. 32.

Atatürk, bilim ve akla değer veren bir anlayışın da öncülüğünü yaparak Türk milletini ileriye yönelik modern ve mutlu yaşayışın sağlandığı örnek, çağdaş bir toplum haline getirmenin çabasını göstermiştir.

Atatürk, "büyük davamız, en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir" diyerek gerçek kurtuluşun yolunu da göstermiş, medenî ve müreffeh bir toplum olmanın yolunu çizerken, bunun dayanağının ilim ve teknikte bulduğunu şöyle ifade etmektedir.

"Milletimizin siyasi, içtimai hayatında, milletimizin fikir terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır."⁷

Bir diğer konuşmasında da, "Türk milletinin istidadı ve katî kararı medeniyet yolunda durmadan, yılmadan ilerlemektir"⁸ parolası ile milletçe alınan kararın dile getirmiştir.

"Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, muvafakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir."⁹

Atatürk, yenileşme, çağa uyma, bilim ve teknikteki gelişmeleri izleme, statik bir medeniyete saplanıp kalmama konusundaki inancını gerçekleştirmiş ve başarıya ulaşmıştır. Bu nedendir ki yaptığı bir konuşmasında, "Her yeni yetişen kendinden eskisini beğenmeyecek kadar yükselirse o zaman, ancak o zaman gelecek nesiller birbirinden kademe kademe yüksek seviyede bir yükselme grafiği meydana getirebilir ki; insanlığın ilerlemesinin amacı da budur."¹⁰ Başka bir sözünde ise, "İnsanların hayatına, faaliyetlerine egemen olan kuvvet, yaratma ve icat yeteneğidir."

Atatürk Millî Mücadele Savaşı'nı kazandıktan sonra "asıl işimiz şimdi başlıyor" sözleri ile "Ulusal Kurtuluş Hareketi"nin ikinci ve en önemli ve esaslı aşaması olan çağdaşlaşma hamlesine hız vermiştir. Bu hız bilim ve teknolojiden gerektiği kadar faydalanma ve kullanma ile mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir.

⁷ A. Afet İnan, "İstiklal Savaşımızda Manevi Kuvvetin Rolü," *Atatürk Hakkında Konferanslar*, s. 32.

⁸ Bernard Lewis, *Modern Türkiyenin Doğuşu*, s. 397.

⁹ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, cilt 2, s. 194.

¹⁰ *Atatürkçülük I. Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Düşünceleri*, İstanbul 1988, s. 285.

Atatürk tüm benliğinde, inanış ve düşünceleriyle Türk milletinde hissettiği büyük ilerleme istek ve yeteneğine güvenerek, onu lâıyk olduğu Batı uygarlığı-çağdaş, lâik devlet düzeyine çıkarmak için Türk inkılâbını başlatmıştır. Atatürk'ün evrensel niteliklerinden biri de onun bir "çağdaşlaşma lideri" olmasıdır. Türk İstiklal Savaşı nasıl ki, sömürge halinde yaşayan uluslara bağımsızlık örneği ise, Türk inkılâbı da çağdaşlaşma örneği ile tüm dünyanın takdirini kazanmıştır.¹¹

Çağdaş olma, toplum ve devlet yaşamını akıl ve bilime dayandırma ancak ve ancak lâiklik ilkesinin eğitimde, politikada devlet ve toplum yönetiminde eksiksiz uygulanmasıyla mümkündür. Bu bakımdan çağdaşlaşma, düşünce özgürlüğünü ezen skolastikten, dogmatizmden kurtulup bilimselliğe geçmez. "Gerçek çağdaşlaşma beyin özgürlüğünde ve ilerleme yönetiminde belirir. Böylece milletin kuruluşlarını millî dehaları yönünden akılcı temelleştirir."¹²

Atatürk, "cumhuriyet, demokratik parlementer bir düzendir. Yalnız bu düzen amaç değil, her yönüyle çağdaş Türkiye'yi yaratmak için bir yol, bir sistemdir. Türk milleti, halk idaresi olan cumhuriyetle yönetilir" diyor ve "millet egemenliğini, devlet yönetimine katılmasını, ancak zamanında oyunu kullanmakla sağlar. Cumhuriyet demek olanak demektir. Bu sistem ve yöntemle Türk milleti her türlü olanağa kavuşmuştur ve kavuşacaktır" sözleriyle ifade etmişlerdir.

Büyük önder, kavram, ilke ve sistem olarak da cumhuriyete çok bağlı idi.

Atatürk, cumhuriyete ulaşırken iki şeye güvenmişti. Biri, milletin kararı, diğeri en acıklı ve en zor koşullarda dünyanın beğenisini kazanan ordumuzun kahramanlığıydı. Ordu tüm ulusun bağımsızlığı uğruna zafer kazanmış, Atatürk bu zaferi şekillendirmiş ve ortaya genç, dinamik "Türkiye Cumhuriyeti"ni çıkarmıştı.

Atatürk, yeni Türkiye devletinin "Cumhuriyet" adını almasını üç nedenle zorunlu görmekteydi. Birinci ve en önemli neden, halifelik ve saltanat yanlısı olanların boş gibi gördükleri devlet başkanlığı makamı için bunalımlar yaratmalarını önlemek. İkinci neden Türkiye'nin dış ilişkilerinde yabancı devletlerin Türkiye'de siyasî rejimin istikrara kavuşmamış olduğu yolundaki

¹¹ Ergün Aybars, *Atatürk ve İnkılâpçılık, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi III, Anadolu Üniversitesi Açık Öğr. Fak. Yayını, 1985, s. 55.*

¹² Sadi İrmak, *Atatürk, Bir Çağın Açılışı, 1984, s. 255.*

kuşukları gidermek, üçüncüsü de yeni Türkiye devletinin modernleşme yolundaki yapılacak reformlara karşı, dinsel bir örgüt olarak yaşamakta olan halifelikten gelecek direnmeleri kırmaktır. Bu nedenle yaptığı konuşmada,

"Taassup cahilliğe dayanır. Bundan dolayı taassubu olan cahildir. İlim mutlaka cahilliği yener, o halde halkı aydınlatmak lazım (dır)" der. Yine "her işin esas hedefine kısa ve kestirme yoldan varmak arzu edilmekle beraber, yolun kabul edilebilir; mantıklı ve özellikle ilmî olması şarttır."¹³

Atatürk'e göre Türk toplumunu çağdaş uygarlık yörüngesine oturtmanın iki temel faktörü vardır. Bunlardan biri gelenekçilik tutumunu yok etmek ve onun yerine, çağdaş kurul ve kurumları yerleştirmektir. Diğeri ise yeni kuşaklara verilecek eğitimin boyutudur. Bu nedenle eğitimin temeli, düşünce özgürlüğü, vicdan özgürlüğü ve bilim özgürlüğüdür. Zira Atatürk Batı uygarlığını oluşturan unsurun bilim olduğunu anlamış, devlet ve toplum hayatımızda hurafelere dayanan her türlü etkiye son vermenin zorunluluğuna inanmıştır. "Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için en hakikî mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında kılavuz aramak gaffettir, bilgisizliktir, doğru yoldan sapmaktır" diyen Atatürk, bir diğer söylevinde "Medeniyetin buluşları, fennin harikaları cihanı değişiklikten değişikliğe sürüklediği bir devirde, asırlık köhne zihniyetlerle, maziperestlik ile muhafaza-i mevcudiyet mümkün değildir" diyordu.¹⁴

Türk milletini geri bırakan sebep; Cumhuriyet devrine kadar gerçek anlamda bilim ve teknolojiyi izleyen bir dönemin yaşanmamış olmasıdır. Bu nedenle Türk milletinin medenî, çağdaş ve müreffeh millet olarak varlığını yükseltmek dinamik idealini kendisine gösteren Atatürk; bu ideale ulaşmakta, bilim ve teknolojinin önemini belirtmişti "Bu millete gideceği yolu gösterirken, dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden istifade edelim" demiştir.¹⁵

Başka bir söylevinde ise; "Bir millet için mutluluk olan bir şey diğer millet için felaket olabilir. Aynı sebep ve şartlar birini mutlu ettiği halde diğerini mutsuz edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden istifade edelim. Ancak

¹³ Atatürkçülük I. Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, İstanbul 1988, s. 285.

¹⁴ Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, cilt 3, s. 360.

¹⁵ A.g.e., s. 361.

unutmayalım ki asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz"¹⁶ demekle milletimize düşen görevi açık bir şekilde ifade etmiştir.

Atatürkçülükte; akılcılığın temeli olan bilim ve teknoloji her alanda esas alınmalıdır. Zira Atatürkçülük, ilerlemenin temeli olan çağdaş bilim ve teknik esaslarının, her alanda rehber kabul edilmesini gerektirir. Bilim ve teknolojiye ileri olmak, her türlü mücadelede başarılı olmanın başlıca koşuludur. Bu amaçla bütün faaliyetler bilim ve teknoloji temeline oturtulmalı, bilim ve teknolojinin sınırları daima genişletilmelidir.

Atatürk Büyük Nutuk'unda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında temel prensip olarak bilim ve tekniğin esas alındığını dile getirmiş ve ayrıca; "Milletimizin siyasî, sosyal hayatında, milletimizin fikri terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır" demek sureti ile bilim ve teknolojinin kullanılacağı diğer alanları da göstermiştir.¹⁷

22 Eylül 1924 günü, Samsun öğretmenlerine yaptığı konuşmada, "Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için en hakikî mürşit ilimdir, fendir" diyen Atatürk, 1933'te 10. Yıl Nutkunda bu gerçeği "Türk milletinin, yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müsbet ilimdir" sözleri ile teyid eder. Sözlerini şöyle sürdürür: "Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medenî vasfı ve büyük medenî kabiliyeti, bundan sonraki inkişafı ile atının yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitrî zekasını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu durmadan besleyerek geliştirmek millî ülkümüzdür."¹⁸ Gerçekten, Batı Orta Çağ karanlığında yaşarken, Türk-İslâm dünyası bilim ve teknolojiye çok ileriydi.

12. yüzyılda de Batı dünyası dogmatizmin zincirlerini kırıp aklın üstünlüğüne inanan hümanizm ve onu takip eden Rönesans ve Reform çağına, yani akıl ve bilim çağına girip sanayi devrimini gerçekleştirirken, Doğu'nun İslâm ülkeleri ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu da dogmatik ve skolastik bir çember içine girmiş oluyordu. Yine Avrupa'da bilimsel astronomi, modern bilim, fizik ve kimyada çeşitli buluşlar birbirini kovalarken, İstanbul'da 1580'de rasathane yıktırılıyor, 19. yüzyılda harita göstermenin şeriate uygun

¹⁶ *Atatürkçülük I. Kitap. Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*, İstanbul 1988, s. 285.

¹⁷ *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt 3, s. 360.

¹⁸ *A.g.e.*, s. 366.

olup olmadığı tartışılıyor, akıl, ilim, bilim ve dine aykırı yorumlarla Gutenberg matbaası Türkiye'ye 300 yıla yakın bir gecikme ile girebiliyordu. Bu teknik buluşlar her fırsatta engelleniyordu. İşte Atatürk millet ve devlet işlerinin hukuka, eğitime, çağdaş bilime ve çağın gereklerine göre yürütülmesini ve çağdaş uygarlık seviyesine süratle ulaşılabilmesi için, devlet yönetimini lâiklik ilkesine dayandırmıştır.

Atatürk'te temel kural ve temel amaç çağdaş olmaktır. Bunun yolu ise bilimden ve teknikten geçiyordu. Bilimin ve tekniğin öğrenilmesi için Batılılaşmak gerekiyordu. Çünkü Batı medeniyetinin en önemli unsurları, bilime gelişme imkanı bahşeden "ilim zihniyeti", ilimin pratik hayata tatbikinden meydana gelen ve insan oğluna tabiata hakim olmak ve ekonomik gelişmişlik imkanını veren teknoloji; her türlü medeniyetin yaratıcısı olan insanın vakarını ve haklarını teminat altına alan hukuk anlayışı ile insanın mutluluğunu sağlayan hürriyete dayalı rasyonel devlet yönetimidir.

Atatürk bu manada tanımlanan Batı medeniyetine geçişi bir ölüm ve kalm savaşı olarak benimsedikten sonra, bu medeniyetin en fazla göze çarpan unsurları olan bilim ve onun tabii sonucu olan teknoloji üzerinde bilhassa durmuştur.

Anadolu istiladan henüz yeni kurtarılmıştır. Yıl 1922, Ekimin 27'sidir. Zaferi kutlamak için İstanbul'dan gelen kalabalık bir öğretmenler grubuna Gazi Mustafa Kemal şöyle hitap eder: "Milletimizin siyasî ve içtimaî hayatında, milletimizin fikrî terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır" sözleriyle geleceğin Türkiye'sinin ilham kaynağını göstermiştir.¹⁹

Bu sözlerden anlaşılacağı gibi, Atatürk'e göre, ilim dolayısıyla ilim zihniyeti, Türkiye Cumhuriyeti'nin her hareketine bütün kültüre şekil veren temel prensip ve bir hayat görüşü olarak hakim olmalıdır.

Bununla beraber, Atatürk, Batı medeniyetini benimsemenin kuru bir taklitçilik haline gelmemesi, millî değerlere bezenmiş, yararı bir nitelik kazanması ve Türk milletinin Batı medeniyetine geçiş ameliyesini, tarihinden aldığı güven içinde gerçekleştirmesi için, millî kültürü bilimsel yollardan geliştirecek kurumlara bilhassa önem vermiştir.

Atatürk, yine bir başka hitabında şöyle demektedir:

¹⁹ *Bellekten, Atatürk Özel Sayısı*, Ankara 1988, cilt 3, s. 115.

"Milletimizin tarihini, ruhunu, geleneklerini gerçek, sağlam, dürüst bir görüşle görmeliyiz." Bir başka konuşmasında ise "ilerlemek yolunda yapılacak her önemli teşebbüsün, kendine göre önemli sakıncaları vardır. Bu sakıncaların en az dereceye indirilmesi için tedbir ve teşebbüslerde hata yapmamak lazımdır."

Atatürk'e göre Batılılaşmak, Batılılaşmak ve gelişmek için de Batı alfabesi ile birlikte Türk dilinin tasfiyesi değil, sadeleştirilmesi, yaşayan halk lehçelerinin taranıp, derlenmesi ve böylece bir kelime ve terim haznesinin yaratılması kaçınılmazdı. İkinci Dil Kurultayında "Bu kürsü, önünde ateş yakılan bir mihraptır" diyen Atatürk dil ve bilim dünyası için görüşlerini en öz şekilde ifade etmişlerdir.²⁰

Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, devletimizin Batı'ya yönelirken, ilmi, fenni rehber edinirken, millî kültürü billurlaştırmak gayesiyle özellikle kurduğu ve aramızdan ayrılincaya kadar da en sıcak ilgisini esirgemediği kurumlardır. Bunlardan Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nun devamları için vasiyetnamesine özel maddeler koydurduğu malumdur.²¹

Bilimin gerçek mahiyetine ermesi için mutlaka Batı medeniyetine ihtiyaç olduğunu ifade eden büyük önder, bir başka konuşmasında bu gerçeği şu şekilde dile getirmektedir. "Bu millet ve memleket ilme, irfana çok muhtaç, tahsil yapmış, diploma almış gelmiş olanları korumak kadar doğal ve lüzumlu bir şey olmaktan başka, parti, parti eğitim ve öğretim görmek için ilim ve fen almak için Avrupa'ya, Amerika'ya ve her tarafa çocuklarımızı göndermeye mecburuz ve göndereceğiz. İlim ve fen, ihtisas nerede varsa, sanat nerede varsa gidip öğrenmeye mecburuz. Bu nedenle artık himaye çok zayıf kalır. Bunun yerine mecburiyet geçerli olur."²²

Atatürk'ün gayesi Türkiye Cumhuriyeti'ni çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmaktır. Bu yol tektir ve Batı medeniyeti yoludur. Bu medeniyetin temel unsuru ise bilim ve teknolojidir. Yapılacak şey büyük Atatürk'ün arzu ettiği hedefe varmak için her türlü faaliyetimize "müspet ilmi" ve onun kaynağını teşkil eden bilimsel zihniyeti, akılcılığı rehber edinerek teknoloji alanında güçlü Türkiye'yi yaşatmaktır.

²⁰ *Atatürk Dizisi*, sayı 17, s. 72.

²¹ *Belleten, Atatürk Özel Sayısı*, Ankara 1988, cilt III, s. 116

²² *Atatürkçülük I. Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Düşünceleri*, İstanbul 1988, s. 287.

Atatürkçülükte; akılcılığın temeli olan bilim ve teknoloji her alanda esas alınmalıdır. Zira Atatürkçülük, ilerlemenin temeli olan çağdaş bilim ve teknik esaslarının, her alanda rehber kabul edilmesini gerektirir. Bilim ve teknolojide ileri olmak, her türlü mücadelede başarılı olmanın başlıca koşuludur. Bu amaçla bütün faaliyetler bilim ve teknoloji temeline oturtulmalı, bilim ve teknolojinin sınırları daima genişletilmelidir.²³ Çünkü çağdaş bir toplumda, ileri bir medeniyetle, insan ihtiyaçlarının karşılanmasında, gerek teşhis ve gerekse tedbir safhasında, bilimin ışığında yürümesi zorunludur.

Bilimin insanı olağanüstü ölçülerde güçlü kılabilen çok önemli bir insan çabası olduğu bir gerçektir. İnsan bu gücünü yapıcı maksatlarla kullanabileceği gibi, bu gücünden olumsuz ve yıkıcı amaçlarla yararlanmak imkanlarına da sahip olabilir. Bilimin kendisi ahlak bakımından tarafsızdır ve nötrdür. Bilimin en iyi yollardan insan ve toplum yararına kullanılabilmesi için birtakım erdemlere sahip olunması gerekir. Atatürkçü sistemdeki temel ilkeler bu erdemli ortamı elverişli bir biçimde tutmakla büyük ölçüde yararlı olabilirler. Böylece de bilimin insana sağladığı nimetlerden en iyi şekilde faydalanılması yollarının açılması kolaylaşmış olur.

Üç yılı aşkın bir süre devam eden bağımsızlık savaşından sonra Atatürk, ülkede bilimsel araştırmaların artmasını, insanların kafasını hep bu meşguliyetlere hasretmelerini ister. "Üç buçuk yıl süren bu mücadeleden sonra, bilim bakımından, eğitim bakımından mücadelemize devam edeceğiz. Fabrikacı olacağız, sanatçı olacağız. Bundan sonra anlayışımızı hep buna verelim."²⁴

Atatürk'ün kastettiği bilim ve teknik çağdaş olduğu için Atatürkçülükte bilim ve teknikteki gelişmelerin çok yakından izlenmesi gerekir. Medenî dünya hızla değişmekte ve gelişmektedir. Bu değişikliklere ve gelişmelere uymak gereklidir. Uygarlık yolunda başarının gelişme ile mümkün olduğunu kabul eden Atatürk "Hayat ve geçmişe egemen olan kuralların zaman ile değişme, gelişme ve yenilenmesi zorunludur" demektedir.²⁵

Dünyada her şey için yol gösterici bilim ve teknolojidir. Kişi ve millet olarak gelişme ve büyüme, taassubu önlemek ve teknolojiye inanmak ve sahip olmakla gerekçeştirilir. Bu sebeple her yönüyle millî bir devir yaşamanız, millî dinamik idealimize ulaşmamız zorunludur.

²³ *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt III, s. 361.

²⁴ *A.g.e.*, cilt 13, sayı 39, s. 915.

²⁵ İsmet Giridi, *Atatürk İdeolojisi*, Ankara 1988, s. 43.

Atatürk'ün ideolojisinde, insan düşünce ve faaliyetlerinin mümkün olan büyük ölçüde akılcı doğrultuda ve arı bir bilim tabanı üzerine oturtulması gereği, bir temel ilke, bir kültür ana ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Atatürk eğitimde bilimsellik ilkesini temel olarak göstermiştir. Bu ilkeyi, Bursa'da öğretmenlere hitap ederken belirlemiştir: "Düşmanı mağlup eden zaferin sırrı nerededir bilirmisiniz. Orduların sevk ve idaresinde ilim ve fen düsturlarına rehber ittihas etmektedir. Milletimizi yetiştirmek için asıl olan mekteplerimizin, darülfünunlarımızın kurulmasında aynı yolu takip edeceğiz."

Atatürk'ün eğitim konusunda duyduğu ilginin kuvvet dereceseni göstermesi yönünden, onun Kurtuluş Savaşı'nın hemen sonunda, bir soruya verdiği cevabı, çok ilginçtir. "İşte memleketi kurtardınız, şimdi ne yapmak istersiniz?" sorusuna Atatürk: "Maarif vekili olarak millî irfanı yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir" cevabını verir.

Bilgisizliğin giderilmesi ve geniş halk kitlelerinin aydınlatılması ilk hedef olmakla birlikte Mustafa Kemal Millî Mücadele yıllarından itibaren ilköğretim ve ortaöğretim ile ulusal kültürü yükseltecek ve yüksek düzeyde eğitim gerektiren mesleklere eleman yetiştirecek yüksek öğretime de çok önem verilmesi gereğini vurgulamıştır.

Yeni Türk devleti kurulurken, bilimsel zaferler, ilk sırada yer almıştır. Bilim ve eğitime verdiği önemi belirtirken "Eğer Cumhurreisi olmasam maarif vekilini almak isterdim."²⁶ Atatürk, bütün inkılâplarında, çalışmalarında bilimin yol göstericiliğine baş vurmuştur.

Atatürkçü sistemde gelişmelerin açık olma zorunluluğu bulunmaktadır. Hangi yönlerde, hangi gelişmelere gidileceği ve öngörülen bu gelişmelerin hangi kriterlere göre tespit edileceği konusunda bilimin hakemlik edeceği kabul edilmiştir. Bilim ve teknolojiye ileri olmak, her türlü mücadelede başarılı olmanın başlıca şartı olarak görülmüştür. Bilimsel değişmelerin toplumları nasıl etkilediğini ve değişmeye uymadan Türk milletinin de yaşayamayacağını 30 Ağustos 1924'te Atatürk şu şekilde ifade etmektedir:

"Efendiler, medeniyet yolunda muvaffakiyet yenilenmeye bağlıdır. Sosyal hayatta, iktisadî hayatta, ilim ve fen sahasında muvaffak olmak için yeğâne tekamül ve terakki yolu budur. Medeniyetin buluşlarının, fennin hari-

²⁶ Akil Aksen, *Atatürk Der ki*, Ankara 1981, s. 69.

kalarının, cihanı değişmeden değişmeye sürüklediği bir devirde, asırlık köhne zihniyetlerle, maziperestlikle mevcudiyetin muhafazası mümkün değildir."²⁷

Atatürk Türkiye'nin gelecekteki gelişmelerinde bilimin oynayacağı rolü şu sözlerle yansıtmıştır:

"Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medenî vasfı ve büyük medenî kabiliyeti, bundan sonraki inkişafıyla, atının, yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır."

"Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir."

Atatürk'ün düşünce sisteminde temel kural ve amaç çağdaş olmaktır. Bunun da yolu bilim ve teknikten geçer. Ülkelerin kalkınması, gelişme ve gelişmişlik düzeyi o ülkenin sahip olduğu bilimsel teknik gelişme ile ilgilidir. Teknik gelişmelerin kaynağı ise bilimsel gelişmelerdir. Teknik gelişmeler kesinlikle tesadüfe bağlı değildir. Bilimsel gelişme teknik gelişmeyi, teknik gelişme de iktisadî gelişme ve kalkınmayı ortaya çıkarır.

Bilim, büyük bir kesimi ile büyük ölçüde, entellektüel kültür, yani sağlam ve güvenilir bilgiye, objektif düşünceye dayanan ve ondan pay alan teffekür alanı olarak bütün insanlar için ortak olup, bu gibi konulara ilgi duymuş insanların ortak zihinsel çabalarının ürünüdür.²⁸

Bilimsel ilerleme, bilimsel gelişim gelişigüzel bir şekilde gerçekleşemez. Bilimsel gelişim süreci ve bu süreçteki zincirleme her özel konuya da alanın tabiatı, yapısını, yani bilginin iç bünyesinde geçerli olan mantığa bağlıdır. Bilim toplumların statikleşmeye eğilimli bünyelerine canlılık getiren bir faktördür.

Teknik ise insan topluluklarına ve bireylerine etkilerini çoğu zaman doğrudan, yani dolambaçlı yollara gitmeden yapabilen güçlü bir faktördür. Bilime dayalı teknoloji insan hayatında olağanüstü öneme sahip bir insan çabası türüdür. Teknoloji bilime dayalı olduğu oranda hareket kabiliyeti kazanmaktadır.²⁹

²⁷ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, II, Ankara 1981, s. 118.

²⁸ Aydın Sayılı, "Atatürk ve Milli Kültürümüzün Temel Unsurlarından Bilim ve Entellektüel Kültür ve Teknoloji", *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler*, Ankara 1990, s. 80.

²⁹ *A.g.e.*, s. 117.

Teknoloji elde mevcut bilgilere dayanmak ve onların yararlanmak durumunda olduğuna, öte yandan da en güvenilir ve sağlam bilgiler bilimsel yollardan üretildiğine göre, teknolojinin bilgi birikimi altyapısı açısından bilimden büyük ölçüde yararlanması çok tabiidir.

Çünkü belli bir bilim dalından teknoloji alanına bilgi aktarılmış ve eldeki teknoloji uğraşı ya da araştırması, o bilim dalı kesim ya da kesimlerine mal edilmiş, devredilmiş olur. Başka bir ifade ile, böylece, teknoloji bu özel bilim dalı kesimindeki hazır bilgidен yararlanılmış olur.

Bu, teknoloji için büyük bir güç kaynağı, büyük bir nimettir. Çünkü bu hazır bilgi uzun bir süre içinde uzanan büyük bir çabanın, büyük bir gayretin ürünü olabilir ve genellikle, böyle bir ürünü, teknoloji değil de, ancak bilim, kendine özgü yöntemleriyle, bazen de içinde şansın ve tesadüflerin de işe karıştığı dolambaçlı ve uzun süreçlerden geçerek elde edilebilir. Böyle bir hazır bilgi yokluğunda da böyle bir durumu teknoloji kendi başına telafi edemez. Ancak bilimi yardımına çağırarak suretiyle bir şeyler yapmayı umabilir.³⁰

Atatürk döneminden önce yapılan reformlar medeniyet ve kültür ayrımının etkisi altında kalarak, sadece teknolojinin taklit edilmesiyle sonuçlanıyordu. Teknolojinin dışında "hars" denilen şeyler aktarılmadığı için, taklitçilikten ileri gidilemiyordu. Oysa çağdaş uygarlığın temel kaynağı, bu teknolojiyi doğuran dünya görüşü, yaşam biçimi ve zihniyettir. Bunun içinde çağdaş yaşayış biçimi benimsenmeden, çağdaş dünya görüşüne sahip olunmadan, toplumun değişmesi ve gelişmesi olanaksızdır.

Atatürk her tür taklit hareketlerine karşıdır. Çağdaşlaşabilmek için yaratıcı olmak gereklidir. Bu da ancak teknolojiyi meydana getiren zihniyet ve yaşam biçimini elde etmekle gerçekleşir.

Mustafa Kemal aklın, bilimin ve tekniğin önderliğine, egemenliğine inanmış, ideolojisine bunları esas yapmıştır. O halde Atatürkçü Cumhuriyetin değişme ve gelişme olay ve süreçleri, aklın ve bilimin verilerine uygun olacaktır. Bilim, teknik, akılcılık, gerçekçilik, gelişme, uygarlık, Atatürk'ün öğretici söylevlerinde çoğunlukla rastlanan kelimelerdir. Bu nedendir ki, kurduğu yeni Türk devletinin yapısını da baştan başa bilimsel yöntem ile değiştirmesi olmuştur.

³⁰ *Erdem*, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, cilt 3, sayı 9, s. 615.

Toplumların kalkınması ve yücelmesi bugüne kadar kendine özgü bir yöntemi olan bilimsel araştırmalar ve bunun uygulamadaki ürünü olan teknoloji ile mümkün olmuştur. Atatürk "ilim ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekamülünü idrak etmek ve terakkiyetini zamanında takip eylemek şarttır" diye ifade etmişlerdir. Ancak 20. yüzyılın başında dünyada ve Türkiye'de teknoloji kelimesinin pek kullanılmadığı ve hattâ bilinmediği dikkate alınırsa o gün ifade edilen bilim ve fen kelimelerinin "Teknoloji" kavramını da kapsadıkları görülecektir.

Atatürk o yıllarda gelecekte teknoloji ile gelişmeye sahip olan ülkelerin birçok alanda lider konumuna geleceğini ve güçlü olacaklarının farkına varmış gelecekte yapılması gereken çalışmalarla ilgili olarak 1923'de Akşehir'de yaptığı bir konuşmada şu hususları dile getirmiştir: "Arkadaşlar, bundan sonra pek mühim zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zaferler süngü zaferi değil, ilim ve iktisat zaferleri olacaktır. Yeni ilim ve iktisat zaferlerine hazırlanalım."

Yine Cumhuriyet döneminde, Türk inkılâpçıları eski nakilci skolastiğin ve durağan medresenin izlerini taşıyan Dar-ül-Fünun'un yerine, programları çağdaş bilime ve teknolojiye dayanan bir yeni kurum, bir üniversite kurmak istemişlerdi. Üniversitede programların yenilenmesiyle birlikte, bilim adamları kadrosu da yenilenmiş, özellikle Almanya'dan gelen bilim adamları yerleştirilmiştir.³¹

Atatürk, üniversitede yeni ders yılının açılması nedeniyle yaptığı konuşmada; "Bu yüksek ilim ocağında kıymetli profesörlerin elinde Türk çocuğunun müstesna zeka ve eşsiz kabiliyetinin çok büyük gelişmelerine erişeceğine eminim." Yine, Utkan Kocatürk'ün belirttiğine göre, o, 1932 yılında bilim adamlarına ışık tutacak şu sözleri söylemiştir. "İlim tercümeyle olmaz, tetkikle, yani araştırmayla olur."³²

Büyük önder, 31 Ocak 1923 günü İzmir'de yaptığı konuşmada yeni Türk toplumunda kadınların önemi ve yeri üzerinde açık bir ifade ile durdu. Bir toplumun iki cinsten oluştuğunu hatırlattıktan sonra, bunlardan sadece birinin çağın gereklerine uymasıyla ilerlemenin ancak yarım kalacağını belirterek sözlerini şöyle sürdürdü:

³¹ *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt 11, sayı 32, s. 532.

³² *A.g.e.*, s. 532.

"Bizim toplumumuza bilim ve fen gerekiyorsa, bunları aynı derecede hem erkek, hem kadınlarımızın elde etmeleri gereklidir.

Kadınlarımız da bilim adamı, fen adamı olacaklar, erkeklerin geçtikleri bütün öğrenim kademelerinden geçeceklerdir."³³

Atatürk, çağdaş bir Türkiye'nin olması için bilim ve fen alanındaki gelişmelerin yol göstereciliğine güvenilmesini işaret ederek, 1924 yılında Samsun'da onuruna verilen çayda şöyle demiştir:

"Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, başarı için gerçek yol gesterici bilimdir, fendir. Bilim ve fen dışında yol gösterici aramak gaflettir, bilgisizliktir, doğru alandan sapmaktır."³⁴

Atatürk Bursa'da eğitim konusunda yaptığı konuşmada, Türk eğitiminde uygulanacak modelin temelinde bilim ve tekniğin önemini dile getirerek, Türk toplumunun siyasî ve toplumsal yaşanusında ve düşüncesinde rehberin bilim ve teknik olması gerektiğini vurgulamıştır.

Milletimizin, bilim ve teknolojiye çağdaş ülkelerin düzeyine çıkabilmesinde eğitimin önemini belirtirken, bu konuda Dil Encümeni'nin en aktif ve bilgili üyelerinden Ahmet Cevdet Emre bir eserinde Gazi'nin önce İzmit, daha sonra İstanbul gazetelerine yaptığı bir konuşma hakkında ve Atatürk'ten naklen şunları yazar:

"Ben basit bir adamım. Yani ben düşündüklerimi önce milletimin arzusunda, ihtiyaç ve idaresinde görmeyi şart sayan ve bunu gördükten sonra tatbiki ile kendini mükellef bilen bir adamım."

"Ben o adamım ki, ordunun memleketi, milleti muhakkak bir neticeye götürebileceği noktalarda emir veririm. Fakat ilim ve bilhassa içtimaî ilim sahasına dahil işlerde, ben kumanda vermem. Bu vadede isterim ki, beni bilginler aydınlatsınlar, yetiştirsinsinler. Siz kendi ilminize, irfanınıza güveniyorsanız, bana söyleyiniz. İçtimaî ilmin güzel istikametlerini gösteriniz. Ben takip edeyim."³⁵

Mustafa Kemal, bu konuşmaları yaparken, Türk inkılâbını bir ideoloji temeline oturtulması yolunda bilimsel bir yaklaşımla, gerçekçi bir tarzda toplumun ihtiyaçları ve ilerlemesi arasında bağlantı kurmak düşüncesindedir.

³³ *Atatürkçülük II. Kitap, Atatürkçülüğe İlişkin Makaleler*, İstanbul 1988, s. 121.

³⁴ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, cilt 1, s. 194.

³⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, cilt III, s. 322.

Uluslar ayrı olmasına karşın, uygarlık dünyası birdir. Bu dünyaya katılmak, bu uygarlık alanında yaşamak gerekir. Öyleyse: "uygarlığa girmeyi arzulayıp, Batı'ya yönelmemiş bir ulus gösterilemez." Bu sözlerde iki büyük özelliği saptamak olanaklıdır. Birincisi daha önce açıklamış olduğumuz çağdaş olmak, bu düzeye ulaşmak, ikinci özellik ise, uygar ulusların yaşam düzeyini ve araçlarını, teknolojisini içerik ve biçim açısından olduğu gibi kabul etmeye kesin kararlı olduğunu söylerken, gerçekleştireceği çeşitli inkılâpların ilk belirtilerini de vermiş olmasıdır.

Atatürk'ün çalışma yöntemi incelendiğinde, uzun bir ön çalışmadan sonra sorunun olgunlaştırıldığı ve son aşamada radikal niteliği ağır basan bir çözüm yoluna varıldığı görülmektedir. Bu nedenledir ki, Atatürk'te iktisadî gelişme ve kalkınma düzeyi ülkenin sahip olduğu ve kullanabildiği bilimsel teknik gelişme ile ilgilidir. Teknik gelişmelerin kaynağı bilimsel gelişmelerdir.

Bu nedenle, belirli bir düzeye ulaşan bilimsel gelişme, hangi ülkede olursa olsun, daima aynı sonucu vermekte, aynı teknik buluşu (icadı) çıkartmaktadır. Teknik buluşlar kesinlikle rastlantıya bağlı değildir.

Bilimsel gelişme teknik gelişmeyi doğurduktan sonra iktisadî gelişme ve kalkınmanın ortaya çıkabileceği görüşü yaygındır. Ünlü iktisatçılardan Colin Clark ve Fransız Jean Fourastie, iktisadî gelişme ve kalkınmada en büyük itici gücün teknik gelişme olduğunu ve ülkelerin hangi düzeyde olduklarının buna göre belirlendiği fikrini savunurlar.

Bilim ve tekniğin önemli etkisini, iktisadî sistemlerin yapılarında da bulabiliriz. Uygulama alanında her iki sistemin ortak noktalarını belirlemek mümkünse de, teorik planda iki büyük sistemin ortak nokta olarak bağdaştırılmasına, yalnız bir istisna dışında, olanak yoktur. İleri bir teknik ve makineleşmeyi kullanmak, her iki sistemin teorik planda kendini gösteren tek ortak noktadır.

Bütün bu açıklamalar, bilim ve tekniğin ülke kalkınmasındaki belirleyici rolünü ortaya koyarken, aynı zamanda evrensel niteliğini de açıklar.

Atatürk'te temel kural ve amaç, çağdaş olmaktır. Bunun da yolu bilim ve teknolojiden geçer.

Üç buçuk yıl süren bağımsızlık savaşından sonra artık hep bu alanlarda çalışmaya, kafaları hep bunlara yormayı önerir: "Üç buçuk yıl süren bu mücadeleden sonra bilim bakımından, teknoloji bakımından, eğitim bakımından mücadelelerimize devam edeceğiz."

Celal Bayar, kurduğu ilk hükümet programında Atatürk'ün ekonomik işlevde parolasının en ileri teknik ve en verimli şekilde çalışma" olduğunu özenle belirtir. Bu konuda kesin kararlıdır. "Ulus, bugünkü uygar ulusların yaşam düzeyi ve araçlarını, içerik ve biçim açısından, olduğu gibi kabul etmeye kesin olarak karar vermiştir."³⁶

Ancak temel sanayilerin, makine sanayinin kurulması ile tarımda da mekanizasyonun başlatılabileceği ve iş gücü verimliliğinin artırabileceği düşünölmüştü. Aksi halde, hem tarım hem de sanayinin tüm gereksinimlerinin ithal yoluyla karşılanmasına, hem döviz rezervleri açısından hem de kalkınma stratejisi açısından olanak yoktu.

Bugün dünyada hakim olan "Modren Toplum" anlayışında her ülke için "Çağdaş Toplum Olma" hedef olmuştur. Bu amaca ise topyekün bir kalkınma ile ulaşılabileceği muhakkaktır. Topyekün kalkınmada ağırlık bulan en önemli unsur, sanayileşme ve endüstriyel gelişmede sürekliliği sağlayabilmektir.

Günümüz ekonomisinde sanayileşme, gayri safi millî hasılayla teknolojileri ve küçük sermaye birikimlerini harekete geçiren, çalışanlara geniş iş imkanları yaratan, daha karlı ve daha güvenilir gelir temin eden; fertler, kesimler ve bölgeler arasında daha adil, dengeli ve daha yaygın gelir sağlayan, sosyal ve ekonomik yönleriyle bir kalkınma aracı olmaktan başka bir gelişmişlik ölçüsü olarak da değerlendirilmektedir.³⁷

Bir ülkenin sanayileşmiş bir ülke olarak tanımlanabilmesi için, sanayi sektöründe eldeki toplam üretim değerinin en az % 60'nın imalat sanayinde üretilmiş olması öngörülmektedir. Bu durum ise imalat tesislerinin hem kurulması hem de işletilmesi proseslerinde teknolojinin yerini ve önemini ortaya koyar. Bu açıklamalardan sonra teknolojinin tanımını şu şekilde yapmak gerekir. Bilimin sanayiye uygulanması. Doğal kaynakların insanoğlunun yararlanabileceği şekle dönüştürülmesi faaliyeti veya insanoğlunun çevresini değiştirmede kullandığı teknikler bütünü şeklinde özetlenebilir.

Bunun yanında bugün teknoloji kısaca daha kapsamlı olarak mühendislik, ekonomi ve temel bilimlerin, aktüel olan günlük meselelerin çözümü için uygulamaya sokulması anlaşılmaktadır.

³⁶ *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt 4, sayı 12, s. 555.

³⁷ *Atatürkçülük II. Kitap*, İstanbul 1988, s. 94.

Günümüzde ülkelerin ekonomik güçlerini, teknolojik gelişme düzeyleri belirlemektedir. Bu nedenle de teknoloji sanayileşmenin temel şartı, sanayileşmeyi canlı sürdürülebilmeyenin şaşmaz gereği ve bilim, teknik, endüstri üçlünün manivelası olarak kabul edilmiştir. Yine ülkeler sanayileşmelerinin sağlıklı sürmesinin teknoloji üretimindeki başarı ile mümkün olabileceğini kabul ederek, "Bilime Dayalı Sanayi" kavramını kullanmaya başlamışlar ve bunu kendilerine parola yapmışlardır. Dünya çapında geleceği yön verici ekonomistler son yıllarda "Bilim Endüstrisi" görüşünü işlemektedirler. Bu nedenledir ki hangi ölçü esas alınrsa alınsın, hangi görüş benimsenirse benimsensin teknolojik gelişmeleri dikkate almadan, sanayileşme sağlanamaz. Sanayileşme ile teknolojik gelişme paralellik arzeder.

Bugün toplumların ve ulusların kalkınmalarının temeli, millî endüstrileşme hamlelerinin sürekliliği için kaçınılmaz hal almıştır. Yine her ülke kendi imkanları ölçüsünde dünyadaki bu gidişe ayak uydurması zorunludur. Ülkeler böyle bir gidişe uyabilmeleri ise ancak teknolojik ilerlemelere, araştırmalara ve geliştirmelere açık olmaları, teknolojiyi izlemeleri ve kendi imkanları içinde yapabileceklerini yapmaları ile mümkündür. Bu nedenledir ki, toplumlar kalkınabilmek için sanayi ve teknoloji yolunda, dünya ölçüsünde bir yarış içinde bulunmaktadırlar.

Görülüyor ki, teknoloji, sürekli modernleşmenin anahtarıdır. Durum böyle olunca da, vatanımız ve milletimiz için her şeyden önce modernleşmeyi temel ilke olarak Atatürk'ün ülke için planladığı faaliyetlerinde teknolojiyi esas almış olması tabiidir.

Teknoloji kavramı, tanımı, işlerliği, etkinliği ve rolü ile ilgili olarak benimsenişi ve yaygınlaşması II. Dünya Savaşı sonrası dönemde kabul edilmiş olduğu görülür.

Oysa, dâhi lider, eşsiz komutan Atatürk, Onuncu Yıl Nutkundaki "yurdumuzu dünyanın en mamur, en müreffeh ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız" ifadeleri ile bugün dünyaca benimsenip hedef seçilen bilimsel teknoloji ilkesinin Atatürk'te çok önceleri kristalize olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Atamız daha o günde milletimize "Büyük davamız en medenî en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir" diyerek refah toplumu olmayı hedef göstermiştir. Bu hedefe milletçe ancak topyekün bir kalkınma hamlesi ile ulaşılabileceğini de "ekonomide sanayileşme programımızı tahakkuk et-

tirmek, ürünlerimizin nefasetlerini ve standartlarını tanzim ve muhafaza etmek, her türlü deniz ekonomisini genişletmek, her türlü maden ekonomisini büyütme, küçük kredi müesseselerini vücuda getirmek kararındayız" ve "bütün dünyada olduğu gibi memleketimizde de en başta bulunan mühim işimiz iktisad işidir. Bu işte en yüksek muvaffakiyeti temine çalışmak hayatidir, zaruridir. Bunun için bu işte bütün devlet teşkilatının, bütün yurttaşların ve hepimizin ciddi duygularla alakalı olmamız lüzumu tabiidir" ifadeleri ile açıklıkla ortaya koymuştur.³⁸

Buna paralel olarak milletçe bu topyekün kalkınma faaliyetimiz içinde ise, sanayileşmemizin baş amil olduğunu "kalkınmak sanayileşmek demektir" şeklinde kesin beyanı ile dünyanın bütünü ile rolünü özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra benimsediği gerçeği daha Cumhuriyetimizin temellerini attığı yıllarda ilan etmiştir.³⁹

Atatürk Cumhuriyetin temellerini attığı yıllarda, ülkemizde gerçek anlamda bir teknolojinin uygulanabildiğine ve ciddi bir sanayinin var olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü 19.yüzyıldan itibaren dünya çapında gelişen ve ülkemizi etkileyen sosyal, siyasal, ekonomik olaylar, ülkemiz için olumsuzluklarla dolu bir miras hazırlamıştır.

O nedenle de, Atatürk imparatorluk döneminde sadece, dokuma, deri, gıda, basit imalathaneler, tütün işletmeleri ve küçük top-silah tesislerinden oluşan bir sanayi devralmıştı. O yıllarda gerçekten yabancı teknoloji ve sermayenin çalıştırıldığı madencilik dışında mamullerimizi dışarıya ihraç eden bir sanayi kolu yoktu. Ülkenin ihtiyacı olan bütün sanayi mamullerini dışardan ithal etmek zorunluydu. Teknoloji, eğitilmiş idareciler, teknisyenler, yetenekli işçiler yoktu. Ticaret azınlıkların elindeydi. Kısaca 1920'lerin başında Türkiye'de en basit ölçülerde bile bir endüstriden söz etmek mümkün değildi.

Atatürk bunların gerçekleşmesi ve ülkede sürekliliklerinin sağlanması için derhal köklü bir değişimle sanayileşmeye ağırlık verdi. Bu konuda "İtiraf ederim ki, düşmanlarımız çok çalışıyor. Biz de onlardan daha çok çalışmaya mecburuz. Çalışmak demek, boşuna yorulmak, terlemek demek değildir. Zamanın gereklerine göre bilim ve teknik ve her türlü medenî buluşlardan azamî dereceden yararlanmak zorunludur." Başka bir hitapta ise:

³⁸ *A.g.e.*, s. 98.

³⁹ *A.g.e.*, s. 98.

"Türkiye'de devlet madenciliği millî kalkınma hareketiyle yakından ilgili, önemli konulardan biridir."

Genel sanayileşme düşüncemizden başka maden arama ve işletme işine, her şeyden önce dış ödeme vasıtalarımızı, döviz gelirlerimizi artırabilmek için devam etmeye ve özel bir önem vermeye mecburuz. Arama Dairesinin çalışmalarına en yüksek gelişme hızını vermesini ve bulunacak madenlerin, verimlilik hesapları yapıldıktan sonra planlı şekilde hemen işletmeye konulmasını temin etmemiz lazımdır. Elde bulunan madenlerin en önemlileri için üç yıllık bir plan yapılmalıdır.⁴⁰

Yeni Türk devleti köhnemiş Osmanlı devletinin yerine geçerken harap bir ülkeyi de devralmıştı. Ülke geri kalmış, fakir ve sermayeden yoksundu. Esasen yetersiz olan alt yapı tesisleri de mevcut değildi. Ulaşım ülkede güçlkle gerçekleştirilebiliyordu. Bankacılık, dış ticaret, demiryolları hep yabancıların elindeydi.

Sanayileşmek için de gerekli tasarruf sermayesi mevcut değildi. Sanayileşmek için yabancı sermayeye ihtiyaç vardı. Ancak Osmanlı İmparatorluğu devrinde yabancı devletlere ve onun vatandaşlarına sağlanan özel imtiyazlar devletin bağımsızlığını da zedelediğinden, memleketle bu tür ayrıcalıklara karşı çok ciddi tepkiler mevcuttu. Bu şartlar altında, yabancı sermayeden faydalanmak mümkün değildi. Yabancı sermaye özel imtiyaz ve muafiyetlerden faydalanmak istiyordu.⁴¹

A.H. Hanson'un belirttiği gibi, "Türkiye sömürge tipi düşük bir iktisat ve onun yanında derin bir sermaye eksikliği ve bundan da derin bir teknik bilgi eksikliği ile başbaşa kalmış bulunuyordu."⁴²

Türkiye başka ülkelerle karşılaştırıldığı zaman, güç şartlar altında bulunmakta, kalkınabilmek için çok büyük zorlukları yenmek zorunda idi. Birinci Dünya Savaşı 1918 yılında bittiği halde, Türkiye 1922 sonlarına kadar bir ölüm kalım savaşı yaşamıştı.

Yine Prof. Erdinç Tokgöz'ün belirttiği gibi "Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomisi ilkel bir teknoloji kullanan tarıma dayanmaktaydı. Sermaye biri-

⁴⁰ Hamza Eroğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, Ankara 1990, s. 288.

⁴¹ Haluk Cillov, *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul 1972, s. 134-135.

⁴² A.H. Hanson, *Türkiye'deki İktisadi Devlet Teşekküllerinin Bünyesi ve Mürakabesi*, Ankara 1954, s. 8.

kimi, alt yapı, yetişmiş iş gücü ve iş tecrübesi olan girişimci bulunmadığı gibi, mevcut kaynakların en verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayacak bürokraside yoktu. Hükümetlere ve devlet yönetimine yol gösterecek, kamuoyundan ve aydınlardan söz etmek de mümkün değildi."⁴³

TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşanın 1 Mart 1922'de Meclis açılış konuşmaları, ekonomik konularda dikkat çekici açıklamalar yapıldığını göstermektedir.

Atatürk daha sonra, İzmir İktisat Kongresi'nde, ekonominin devlet hayatında önemini belirterek, çok önemli kararlar almıştır. Bu kararların en önemlilerinden bir kaçını şöyle sıralamak mümkündür:

1- Hammaddesi yurt içinde yetişen veya yetiştirilebilen sanayi dalları kurulmalıdır.

2- El işçiliğinde ve küçük imalattan süratle fabrikaya veya büyük işletmeye geçilmelidir.

3- Devlet, yavaş yavaş iktisadî görevleri de olan bir organ haline gelmeli ve özel sektör tarafından kurulamayan teşebbüsler devletçe ele alınmalıdır.

4- Dış rekabete dayanabilmek için sanayinin toplu ve bütün olarak kurulması gereklidir.

5- Yabancıların kurdukları tekellerden kaçınılmalıdır.

6- Sanayinin teşviki ve millî bankaların kurulması sağlanmalıdır.⁴⁴

Kongre ekonomik ve sanayi doktrinlere saplanmamış, bilim ve özellikle ülkenin o anda içinde bulunduğu duruma uyan realist hal çareleri getirmiştir.

1920-1923 yılları yeni Türk devletinin iktisadî ve teknoloji bakımından kalkınmayı sağlamak için hazırlık yıllarıdır. Bu yıllarda yeni devlet, derlenme, toparlanma, alt yapıyı düzenleme, organize etmeyi hedef olarak seçilmişti. Yabancı şirketlerin elinde bulunan demiryolları ve limanlar, maden işletmeleri, büyük kentlerin su, elektrik, havagazı, haberleşme ve taşıma ihtiyacını gideren işletmeler, devlet tarafından alınarak devletleştirilmiştir.

⁴³ Erdinç Tokgöz, "Atatürk Döneminde Türk Ekonomisi," *Atatürk Dönemi, İktisat Politikası*, (Kollektif Eser), İstanbul 1981, s. 38.

⁴⁴ Bkz. *50. Yılda Türkiye Sanayii*, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ankara 1973, s. 36.

Ayrıca iktisadî kalkınmanın finansmanı için gerekli kredi müesseselerinin kurulması ve etkili bir organizasyona kavuşturulması çabalarında da bulunmuştur.⁴⁵

Kalkınma, sanayileşme, çağdaşlaşma ilişkilerinin önemine tümüyle çok önceden vakıf olan Atatürk ileri görüşlülüğü, engin önsezisi, zengin fikrî yapısı ile biçimleme dehası ile günün şartlarına göre ülke için bu yönde yapılması gerekenlere başlanmasında karar kıldı. Atatürk bir konuşmasında "Sanayileşmek, en büyük millî davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışma ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük, küçük her çeşit sanayi kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan savunması olmak üzere, ürünlerimizi değerlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve mutlu Türkiye idealine ulaşabilmek için, bu bir zorunluluktur" der. Başka bir konuşmasında ise; "Memleket için kaçınılmaz olan sanayimizin kurulması bitmedikçe, her yönden kalp huzuru duymamıza imkan yoktur. Bu sebeple, memleketin sanayiye ait donanımını tamamlamak için, bütün gayret ve dikkatimizi çekmeyi yerinde buluyorum."

Bu nedenle kalkınmamız, sanayileşmemiz, teknolojiden yararlanmamız için derhal yapılması gereken tedbirlerle işe başladı.

Millî Mücadele'yi izleyen yıllarda lâik bir Cumhuriyet idaresinin kurulması, hukuk düzeninde, millî eğitimde, kadın haklarında, giyim ve kuşamda kökten değişikliklere girişilmesi, skolastik zihniyetin yerinin akıl ve ilme bırakılmasına imkan hazırlamış, iktisadî kalkınma için gerekli ortamın yaratılmasına çalışılmıştır. Bu yönde süratle yaygın bir çalışmayla 17 Şubat 1923'de I. İzmir İktisat Kongresi'ni yapmakla ilk adımı attı. 1924 ve 1926'de "Sanayiye Teşvik Kanunu" ile sanayileşmemiz için çok önemli çalışmalar yapıldı.

1925'te Ticaret ve Sanayi Odalarının kuruluş kanunu yürürlüğe sokularak iş çevrelerinin ve müteşebbislerin organizasyonu sağlandı.

1929'da serbest gümrük uygulamaları kaldırılarak sanayileşmemizin alt yapı gelişmesi başlatıldı. 1933 yılına kadar geçen on yıl içinde siyasi iktidar, özel teşebbüsü desteklemiş, faydalı görülen, teşvik ve himaye edilen sanayi teşebbüslerinin özel sermaye sahipleri tarafından kurulup işletimlerini sağla-

⁴⁵ Avni Zarakoğlu, "Atatürk Devrimleri ve İktisadi Kalkınma", *Ank. Üniv. Hukuk Fak.*, 50. Yıl Armağanı, Ankara 1977, s. 48.

yacak tedbirlerin alınmasına önem verilmiştir. 1932'de çıkarılan 2054 sayılı kanunla hükümete çay, kahve ve şekeri bir elden ithal etme yetkisi tanınmıştır.

1933'te İlk Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmış, 1934'de yürürlüğe girmiştir. Bu planın ardından İkinci Beş Yıllık Plan, II. Dünya Savaşı'nın çıkış nedeni ile uygulanamamıştır. Bu dönemde yabancı şirketlerden alınan kuruluşlar şunlardır:

1935 yılında yeraltı kaynaklarının araştırılması için Maden Tetkik Arama Enstitüsü (MTA) elektrik enerji kaynaklarının değerlendirilmesi için Elektrik İşleri Etüd İdaresi (EİE) maden ve elektrik işletmelerini kurmak ve işletmek amacıyla da Etibank kurulmuştur.

Mudanya-Bursa Demiryolu, İstanbul Türk Anonim Su Şirketi, İzmir Rıhtım Şirketi, İzmir-Afyon ve Manisa-Bandırma Hattı, İstanbul Rıhtım Dok ve Antrepo T.A.Ş., Aydın Demiryolu, İstanbul Telefon Hatı, Ereğli Limanı, Zonguldak-Çatalağzı Demiryolu ve Kömür Maden İşletmeleri, Şark Demir Yolları, İzmir Telefon T.A.Ş., İstanbul Türk Anonim Elektrik Şirketi, çıkarılan kanunlarla satın alınmış ve devlet eliyle veya ilgili belediyelere devredilerek işletilmiştir.⁴⁶

1936 yılında çıkarılan 3003 sayılı Kanunla İktisat Bakanlığı'na sanayi üretimlerinden gerekli gördüklerinin maliyet ve toptan satış fiyatlarını denetlemek ve saptamak yetkisi verilmiştir.⁴⁷

1938'de Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) kanunu ile devletin sanayide öncülük etmesine yasal imkan verildi.⁴⁸

Bu çalışmalar yapılırken vakit kaybetmeden kimya, tekstil, kağıt, cam, gıda, metal, demir, çimento, süngercilik gibi temel sanayilerin çağdaş teknolojileri yurdumuza getirip uygulamaya konulmasıyla, bu sanayi ürünlerinin ülkemizde üretilmesine geçildi. Kısa sürede dokuz farklı sanayi kolunda 20 kadar fabrika kuruldu. Sanayimizin bugünkü noktaya gelmesinde Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün emriyle yurdumuza getirilen teknolojilerle kurulan fabrikaların katkısı ve önemli rolleri olmuştur. Atatürk'ün teşvikiyle ülkemizi günün teknolojisinde yararlandırma, sanayi ülkesi yapma yolunda büyük mesafeler kat edilmiştir.

⁴⁶ M. Ögüt Yazman, *Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi*, Ankara 1974, s. 72-73.

⁴⁷ *A.g.e.*, s. 77-78.

⁴⁸ *Atatürkçülük II. Kitap*, İstanbul 1988, s. 101.

Bu durum ise, Atatürk'ün şekillendirdiği günün teknolojisinden faydalanma ve sanayileşme politikasının tutarlı, akılcı, gerçekçi uygulamasının başarısını açıkça ortaya koymaktadır. Kısa bir sürede milletçe ulaşılan bu sonuçta en büyük payın, Atatürk'ün temel kabul ve inanışlarının şaşmazlığı ile kararlılığı, sarsılmaz azim ve iradesinin, yönlendirici dinamizmi olduğu bir gerçektir.

Mustafa Kemal bunun sırrını daha 1923'de yaptığı bir konuşmasında milletimize "millî iktisat yolunda emin olarak ve emniyet vererek kat'i ve radikal adımlar atarken esas programımızın, ilham ettiği umumî tedbirleri tercih etmek en doğru yoldur. İçtimai heyetimizin bütün iş bölümleri sahiplerini faydalı alaka ile bu yolda el ele vermiş, omuz omuza dayanmış bir hedefe yürüyen samimî yolcular yapmak, devletin iktisat içinde yorgunluğunu azaltmak ve muvaffakiyet zamanını kısaltmak tek çaredir"⁴⁹ ifadeleriyle belirtmiştir.

Atatürk 1937'de TBMM'nin 5. Dönem 3. Toplantısının açılış münasebetiyle yaptığı konuşmada:

"Bu yıl içinde denizaltı gemilerimizi memleketimizde yapmaya başladık. Hava Kuvvetlerimiz için yapılmış olan üç yıllık program büyük milletimizin yakın ve şuurlu alakasıyla şimdiden başarılı olmuş sayılabilir. Bundan sonrası için bütün teyarelerimizin bu esasa göre inkişaf ettirilmesi iktiza eder" diyerek kendi teknolojimizi ve sanayimizi geliştirmemiz gerektiğini vurgulamıştır. "Sanayileşmek en büyük millî davalarımız arasında yer almaktadır" diyerek kalkınma hamlesinin en büyük hamle olduğunu ortaya koymuştur.

1933-1938 yılları Türk teknolojisinin ilk ve planlı oluşum safhasıdır. Planlı kalkınma, teknik alanda iş gücü yaratmış ve toplum yaşantısına büyük ölçüde tesir etmiştir. Özellikle toprağın verimini artıracak olan tekniğin tarıma uygulanması, bütün bir endüstri hayatının gelişmesi ile mümkün olabileceğini de ortaya koymuştur.

1930-1939 yılları Türkiye'nin sanayileşme doğrultusunda ilk ciddi adımların atıldığı yıllar olarak değerlendirilmelidir. Sanayinin sabit fiyatlarla yıllık büyüme hızı ortalaması % 11.6'dır. Gerçekten de sanayi kesimi Cumhuriyet

⁴⁹ A.g.e., s. 102.

tarihinin bundan sonraki hiçbir döneminde 1930-1939 yıllarının ortalama büyüme hızına ulaşamamıştır.⁵⁰

Gerçekten, Atatürk döneminde Türkiye, kısa zamanda çok büyük mesafeler katetmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin teknolojik gelişmeye ihtiyacı bulunduğunu gören Atatürk, İstanbul Üniversitesi'ni kökten değiştirdi. Yeni fakülteler Ankara'da yeni bir üniversite kuruldu. Yeni yüksekokullar, üniversiteler, konservatuarlar kurmak için Avrupa'ya, Amerika'ya yetenekli gençler gönderildi. Fakültelerin, yüksekokulların sayıları artırıldı. Büyük bilim ve araştırma kurumları kurulmaya başlandı. Birçok Türk gencini Batılı üniversitelere göndererek oradaki en yeni bilimsel çalışmalarını yerinde görmelerini sağlamıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan 23 yıl sonra 1946'da üniversitelere özerklik verildi.

Bugün ülkemizde üçü vakıflarca olmak üzere toplam 56 üniversite ve bunlara bağlı olarak faaliyete geçmiş olan 373 fakülte, 64 yüksekokul, 317 meslek yüksekokulu ve 50 sağlık meslek yüksekokulu bulunmaktadır. 74 fakülte ile 18 yüksekokul, 22 meslek yüksekokulu ve 60 sağlık meslek yüksekokulu henüz faaliyete geçmemiştir.

Bu üniversitelerde toplam 1.096.070. önlisans ve lisans düzeyinde öğrenci eğitimi devam etmektedir. Öğretim üyesi sayısı (profesör, doçent, yardımcı doçent) 19.150, toplam öğretim elemanı (öğretim üyeleri, araştırma görevlileri ve diğerleri) 57.424'e yükselmiştir.

Ayrıca 1984 yılında 1. Endüstriyel Eğitim Projesi ve 1989'da 2. Endüstriyel Eğitim Projesi ile yeni yapılanmaya gidilmiş program geliştirilmiş, öğretim üyelerinin sayıları artırılarak birçoğu yurt dışında eğitilmiş ve laboratuvarları en son teknolojiyi içeren tesisatla donatılmış eğitim kurumları meydana getirilmiştir.

Üniversitelerin temel şartı bilim ve teknolojiyi üretmek ve bunu uygulayacak insan gücünü yetiştirmektir. Çünkü teknoloji geliştirme bir ülkede sanayinin ön şartıdır.

Üniversitelerin bilim üretir, teknoloji geliştirir hale gelmesi eğitimin sağlam temellere oturtulması, kaliteli araştırmanın ve yeterli sayıda elemanla yürütülmesi ve sanayi ile ilişkilerinin uygun olması gerekir.

⁵⁰ Çağdaş Türkiye 1908-1980, (Komisyon), Ankara 1995, s. 298.

Bugün ihtisas yapmak için yurt dışına binlerce öğrenci gönderilmektedir. Her geçen yıl içinde yurt dışına GYTE'nin hesabına öğrenci gönderilmiştir. Globalleşen bir dünyada bilgiye, teknolojiye ulaşmanın en önemli yollarından biri de budur.

75 yıl önce sadece çıkardığı madenleri ihraç edebilen, hiçbir sanayi ürünü olmayan. T.C. bugün başta tekstil olmak üzere birçok sanayi ürününü ihraç eder duruma gelmiştir. Bu ürünler arasında telekomünikasyon gibi yüksek teknoloji tabanlı sanayi dalları da bulunmaktadır.

SONUÇ

Atatürk'ün başlattığı bilimsel teknik, teknolojik mücadelede amaç, Türk milletinin de, Batılı milletler gibi haysiyetini, şerefini, toplumsal ve milli varlığını başka hakimiyetlerin baskısı altına koymadan, hürriyetçi bir düzen içinde geliştirme olanaklarına kavuşabilmesidir.

Türkiye'nin çağdaşlaşması, Batı medeniyetiyle bütünleşmesi demektir. İnsanlarımızın kültür seviyelerinin, yaşam seviyelerinin özlediğimiz bilimsel çağı, ileri teknolojiyi yakalamış toplumların seviyesine ulaşması demektir. Onların konuştukları bilimsel konuları konuşmamız, onların sahip oldukları teknolojiyi kullanmamız, onların sanayideki teknolojik gelişmelerini yakalamamız demektir.

Avrupa'da ve Amerika'da teknoloji alanında hızlı gelişmeler olurken Türkiye'yi bu teknoloji yarışında koşturması için kurulmuş TÜBİTAK, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu 1966'da kurulmuş, birçok şeyde olduğu gibi TÜBİTAK gibi kuruluşların görev ve sorumluluğu başka ülkelerdeki gelişmeleri en iyi şekilde izleyip hiç olmazsa onların ülkemizde de kullanımını daha iyi sağlamaktır. Yine Türkiye'de müspet bilimler alanında, temel ve uygulamalı araştırmaları geliştirmeli, teşvik etmeli, düzenlemeli ve koordine etmelidir. Zaten TÜBİTAK'ın asıl amacı, bu doğrultuda bilimsel düşünen, araştırmacı, çok yönlü, pratik zekaya sahip bilim adamı yetiştirmektir.

Bugün ülkemiz Güney-Doğu GAP projesini gerçekleştirebiliyor, DAP projesini uygulayabiliyorsa, Orta Doğu ülkelerinde milyarlarca dolara ulaşan taahhütlük işlerine girişebiliyor, ekonomi, bilim ve endüstri alanında İslam ülkeleri içinde en ileri yeri işgal edebiliyorsa, bunu Atatürkçülük, cumhuriyetçilik ve çağdaşlaşma modeline borçludur.

Atatürk sürekli bilim ve teknolojiye önem vermiş ve bunu her fırsatta vurgulamıştır. Atatürk'ün cumhuriyetçilik hedeflerinden yer alan bilim, akıl, teknik ve çağdaşlaşma bugünkü genç dinamik Türkiye'nin yapı taşlarını oluşturmuştur.

Bugün güçlük çekilen projelerin yürütülmesi için araştırma enstitüleri kurulmuştur. Gebze'de kurulan Marmara Bilimsel ve Endüstriyel Araştırma Enstitüsü, Ankara'daki depreme dayanıklı binaların yapılmasını öngören "Yapı Araştırma Enstitüsü", "Balistik Araştırma Enstitüsü" ile "Temel Bilimler Enstitüsü" gösterilebilir.

Türkiye bilim politikası 1983-2003 belgesinde öngörülen öncelikli alanların tespitinde UNESCO tarafından geliştirilen çalışmalarda "Method for Priverity Determination in Science and Technelogy" adlı çalışmadan Türkiye'nin kalkınma hedeflerindeki önceliklere göre araştırma, teknoloji transferi ve eğitim alanlarındaki bilim ve teknoloji planı hazırlanabilir.

Bilim ve teknoloji yüzyıllarca büyük değişmelerin ve gelişmelerin itici gücü olmuştur. Gerçekten baş döndürücü hızla gelişen bilim çağında yaşamaktayız. Atatürk bilim ve teknolojinin gücünü II. Dünya Savaşı'nda çok daha önce kullanmadaki ustalığını kendi ulusuna ve dünya devletlerine ispatlamıştır.

Türk inkılâbı, Rönesans'ın reformasyonunu ve müspet ilimlerin tek yaratıcısı olan rasyonalizmi, yani akılcı felsefeyi benimsemiştir.

Atatürk, Türk milletinin, karakter, çalışkanlık, zeka, millî birlik ve beraberlik, özelliklerinin yanı sıra ilerleme ve medeniyet yolunda yürümekte olduğunu, elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilim olduğu için, Türk milletinin bu bilim ve teknoloji yarışını kazanacağına inanmaktadır.

Bugün çağdaş eğitim verebilecek üniversite son teknolojinin yaşanabildiği bir kurum olmalıdır. Teknoloji gerisinde kalmış bir üniversitenin çağdaşlığı düşünülmez. Bu nedenle üniversitelerin kendilerini yenilemeleri, güncel teknolojiye ayak uydurmalı ve dünyadaki gelişmelere entegre olmalıdırlar. Üniversitede temel bilgi, bilimsel yaklaşım ve becerilerle donatılmış, ileri teknolojiyle bilgisayar dünyasına vakıf, analiz, sentez ve tasarlama yeteneğine sahip, yaratıcı ve üretici olma alışkanlığı edinmiş bireyleri yetiştirmek, Atatürk'ün hedeflediği çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkmaktır.

Bilimsel ve teknoloji alanındaki hedeflerimize, Atatürk'ün bilimde çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ülküsünü gerçekleştirmek için gerekli mekanizmaların oluşturulduğunu görüyoruz. Türkiye, Atatürk'ün gösterdiği hedef doğrultusunda bilim ve teknoloji alanında, iddiasını ortaya koymaktadır. Ancak bu hedefe varmak için de; üniversitelere hükümet yetkilileri, parlamenterler destek ve yardım etmeli, üniversiteleri denetlemeli ulusu yüceltme amacıyla tüm varlıklarını ortaya koymalıdırlar. Bu hedeflerin gerçekleşmesi için devamlı, süratli, planlı ve koordine bir uygulama ve çaba lazımdır.

Akıl, bilim, teknik, teknoloji, çağdaşlaşma, batılılaşma onun en önemli ilkelerindedir. Her zaman bilimden, teknikten söz etmiş o düzeye yükselmenin ve onlardan yararlanmanın yollarını göstermiştir. Bu tek yol, lâik anlayış ve düzen içinde durmadan yılmadan çalışmak, Türkiye Cumhuriyeti'ni çağdaş medeniyet üzerine çıkarmaktır. Türk, övün, çalış, güven öğüdü bunun ve Atatürkçü düşüncenin parolası olmuştur ve olmaya devam edecektir.

